

OMSÄTTNINGSSKATTEN

Av riksdagsman C. G. REGNÉLL

FÖR f. d. docenten i nordiska språk och förre finansministern Wigforss kan det kanske vara en utgångspunkt för vissa reflexioner, både filologiska och politiska, att »skattetänkande» är ett begrepp, som fått sin aktualitet och sin språkliga form under hans finansministertid. Medborgarnas motplanering mot det allt svårare skattestrycket — genom wigforss-dagar eller genom mera förfinade åtgärder — har blivit en påtaglig realitet.

Också med annan innebörd har »skattetänkandet» blivit högaktuellt. Själva grundprinciperna för beskattningen har ställts under diskussion med en intensitet som aldrig förr. Också här är det givetvis det skärpta trycket, som aktualiserat problemen.

Finansdepartementet har fått en ny obekant storhet att ta hänsyn till i kalkylerna kring skatteintäkterna: hur påverkas skatteunderlaget av en ständig skattepress? Regeringspolitikens taktiker frågar ängsligt: hur långt kan beskattningen drivas utan att väljarna tröttnar? Och produktionens talesmän har ständiga bekymmer för

de konsekvenser, som den nuvarande skattebördan hotar att få för produktionens del.

I dag kan man konstatera, att beskattare och socialistiska partitaktiker anslutit sig till de beskattades och oppositionens uppfattning, att skattebetalarna inte kan påläggas ytterligare skattebördor utan påtagliga följder (sambälls-ekonomiska — och politiska).

Men räkningarna regnar in i statsdepartementens brevlådor. För innevarande budgetår har man att motse en kassamässig brist på minst 500 miljoner kronor, som måste »täckas» genom upplåning i Riksbanken. Att statsverkspropositionens prognos för kommande budgetår inte kommer att hålla är uppenbart för var och en. »För min del vill jag tillägga, att det budgetära perspektivet ter sig dystert på flera års sikt, därest inte staten genom en aktiv skattepolitik tillförsäkras inkomster utöver dem som förutsatts vid uppgörandet av statsverkspropositionen», skriver hr Sträng i tilläggspropositionen, daterad den 26 april.

»Aktiv skattepolitik...» — vad döljer sig under det uttrycket? Är

det en modern omskrivning av Gamla Testamentets ord »har min fader tuktat eder med gissel så skall jag tukta eder med skorpiongissel»? Eller vad siktar man till i dagens situation, där beskattningen erkänts vara driven till sin yttersta möjlighet?

För att få räknestycket att gå ihop måste man tydligen införa en distinktion — den mellan *direkt* och *indirekt* beskattning. Då passar det förträffligt in i bilden, att »kommittén för indirekta skatter» den 11 april redovisade sitt slutförda utredningsarbete för statsrådet Sträng.

Det var en gång en tid, då sympati för indirekt beskattning ansågs vara ett säkert tecken på reaktionär inställning. Indirekt beskattning betyder ju en relativt större belastning på dem, som på grund av låg inkomst eller stor försörjningsbörd har den minsta skatteförmågan. Som en senkommen rehabilitering av omsättningskattens anhängare skriver kommittén nu (s. 90): »Enligt kommitténs uppfattning torde i den indirekta beskattningsformens art inte i och för sig finnas någonting, som gör regressiva verkningar ofrånkomliga eller utesluter, att dessa verkningar på annat sätt kan neutraliseras».

Den förut så oacceptabla skatteformen har gjorts presentabel med hjälp av följande argumentering:

1) Inte heller nuvarande skattesystem är numera så särskilt pro-

gressivt, eftersom »en allt mindre del av de totala skatteinkomsterna härrör från de högre inkomstskikten». »Den stora mellangruppen, där numera en mycket avsevärd del av landets löntagare återfinnes, drabbas med full styrka av inkomstbeskattningens progressivitet». De schabloniserade avdragsreglerna, »det ökade skattesveket vid skärpt skattetryck» och övervältringseffekten redovisas också som faktorer som minskar nuvarande direktbeskattnings karaktär av »skatt efter förmåga».

2) Också indirekt beskattning kan ges en sådan utformning att den inte blir regressiv (mest tyngande för skattebetalare med svag skattekraft). Den enklaste vägen förbi svårigheterna — att undanta »nödvändighetskonsumtionen» från indirekt beskattning — avvisar kommittén med att en sådan gränsdragning i ett framåtskridande samhälle innebär ett stort mått av godtycklighet. En beskattning, begränsad till »umbärliga» varor är dessutom, framhåller man, administrativt oformlig och föga inkomstbringande. Nej, regressiviteten ska motverkas genom »kompensatoriska åtgärder», »åtgärder av direkt inkomstfördelande art». Som sådana pekar man på barnbidragen, folkpensionerna, den direkta inkomstskatten.

Sedan indirekt beskattning som sådan på detta sätt fått sin politiska ansiktslyftning, tar kommittén resultatet i skärskådande. Och se,

det var mycket gott. I tekniska avseenden har indirekt beskattning, heter det, vissa företräden framför den direkta. I en del utformningar blir administrationen mindre betungande än för direkta skatter av nuvarande höjd. Möjligheterna att undandra sig den indirekta beskattningen är begränsade, »vilket under vissa förutsättningar även kan vara av betydelse för den allmänna skattemoralen». Befolkningens arbets- och sparsvilja torde också påverkas mindre ogynnsamt av indirekt än av direkt beskattning. Också ur konjunkturpolitiska aspekter finner kommittén fördelar hos den indirekta beskattningen.

För bruk vid kommande argumentation har här alltså onekligen samlats en hel del positiva synpunkter. Kommittén behövde enligt sina direktiv inte ta ställning till frågan om tillräckliga skäl i dagens situation föreligger att gå över till mera vidsträckt användning av indirekta skatter, utan har haft som sin huvuduppgift att åstadkomma tekniska utredningar av olika tänkbara utformningar av indirekt beskattning. »Därmed anser sig kommittén ha i möjligaste mån uppfyllt önskemålet att bidra till en lämplig beredskap på beskattningsområdet».

Det ovan refererade resonemanget kring svårigheten att i ett progressivt samhälle dra upp gränsen mellan »nödvändiga» och »umbärliga» varor har fått kommittén

att stanna för en allmän beskattning av flertalet färdigvaror i samband med yrkesmässig försäljning av varan. Undantag inom beskattningsområdet skulle få konstitueras endast av tekniska skäl. Också staten skulle som köpare erlagga omsättningsskatt. De »kvalificerade punktskatterna» på sprit, öl, tobak, motorfordon och motorbränsle skulle bibehållas.

Utan att ge förord åt ettdera alternativen framlägger kommittén ett förslag till uppörd i detaljhandelsledet och ett förslag med uppörden inlagd som partihandelsskatt. Det förra systemet, skulle vid lika uttagningsprocent ge det större utbytet: kommittén räknar med 270 miljoner årligen per skatteprocent mot 210 miljoner vid en partihandelsskatt. Orsaken till det högre beloppet är dels att detaljhandelsalternativet beskattar också detaljhandelsmarginalen, dels omständigheten, att man vid detta alternativ tänkt sig beskattning också av en del tjänster, i första hand sådana som nära sammanhänger med tillhandahållandet av varan. Reparations- och underhållstjänster, serverings- och restaurangtjänster, eventuellt »tjänster inom hygienens område» utpekade som tänkbara skatteobjekt. I kulisserna skymtar också beskattning av bostadsnyttjande: att kommittén inte utformat något tekniskt förslag till en sådan beskattning innebär inte, får man veta, något ställningstagande från kommitténs

sida till frågan, huruvida i vissa situationer en sådan beskattning bör genomföras eller inte.

Ifråga om tjänstebeskattningen har reservation anmälts av högerrepresentanten, hr Nilsson i Svalöv, och av folkpartirepresentanten, hr Kollberg, som i ett utförligt gemensamt yttrande vänder sig dels mot tanken på beskattning av tjänster som inte kan anses ha samband med handelns tillhandahållande av varor, dels mot restaurangskatten. De båda reservanterna går också mot tanken på skatt på elkraft som komplement till allmän varuskatt. Avvisande till tanken på restaurangskatt är också bondeförbunderen hr Ivar Nilzon. Detta är en följd av att han kräver, att hela livsmedelsområdet skulle tas undan från beskattning.

Som fallet brukar vara med statens offentliga utredningar innehåller också »Den statliga indirekta beskattningen» en mängd värdefullt material och intressanta synpunkter. Likväl torde det inte vara någon orättvisa mot kommittén att göra gällande, att intresset f. n. mera knyter sig till de politiska än till de tekniska sammanhangen.

Kommande halvårsskifte blir det tio år sedan omsättningskatten avskaffades. De politiska partierna hade i riksdagsdiskussionerna samtliga förklarat sig vara synnerligen angelägna att avskaffa denna kristidsskatt. Hur kommer man nu att ställa sig?

För socialdemokratins och bon-

deförbundets del kan man peka på, att de som regeringspartier redan hunnit med att framlägga förslag till en omfattande partiell indirekt beskattning: en allmän energiskatt, som inklusive nuvarande elskatt beräknas ge omkring 375 miljoner per år. Förslaget finns i tilläggspropositionen och avsikten är att skatten skall utgå från och med juli innevarande år. Finansministern har alltså haft så bråttom, att han lägger fram ett förslag till indirekt beskattning av stor samhälls-ekonomisk räckvidd innan betänkandet om indirekt beskattning överhuvud kommit i händerna på riksdagsledamöterna, än mindre blivit föremål för remissbehandling. Man kan inte undgå en känsla av att den »aktiva skattepolitik», som finansministern talar om, startar något i panikens tecken.

Finansministern har sin ståndpunkt klar. I kompletteringspropositionen förklarar han öppet hjärtigt: »Då vi just genomfört en sänkning av den direkta statskatten och står i begrepp att sänka kommunalskatten . . . måste den erforderliga ökningen av skatteinkomsterna ske över den indirekta beskattningen». För att uppnå täckning av utgifterna är alltså indirekt beskattning nödvändig enligt hr Sträng. Det är inte frågan om att rätta munnen efter matsäcken, utan när kosten tryter på ett håll så är det bara att resolut söka sig till nya grytor.

Ur samhällsekonomisk synpunkt

är det, framhålles i propositionen, enbart fördelaktigt med en beskattning av konsumtionsbegränsande innebörd. Omläggningen av bördorna från produktion till konsumtion betonas ytterligare genom att propositionen ställer i utsikt att investeringsskatten inte skall begäras förlängd efter kommande årskifte.

Omläggningen i riktning mot konsumtionsbeskattning kan givetvis räkna på gehör hos näringslivets företrädare. Finansministern har i föredrag erinrat om att direktör Kugelberg i SAF, bankdirektör Thunholm — då ännu i Industriförbundet — och bankdirektör Browaldh i Svenska Handelsbanken varit exempel på framstående talesmän för näringslivet, som vid upprepade tillfällen rekommenderat konsumtionsbeskattning. Ur »Affärsvärldens» nummer den 2 maj kan man citera ett uttalande, som bör styrka finansministern i uppfattningen, att han denna gång föreslår en åtgärd med gehör hos näringslivet: »Ur samhällsekonomisk synpunkt kan . . . föga eller intet vara angelägnare än ett skyndsamt accepterande av den allmänna varu- eller omsättningsskatt, utan vilken en verklig lättnad i det nuvarande produktions- och sparhämmande direkta skattetrycket är och förblir en utopi.»

Från politiskt borgerligt håll har det framkommit tecken på att man ser något annorlunda på saken. Man kan inte där acceptera finans-

ministerns fatalism inför de växande statsutgifterna. Ur borgerlig synpunkt framstår det som ett absolut krav, att staten inte skall ådra sig utgifter, som inte kan täckas inom ramen av rimlig utdebitering och upplåning på marknaden av »äkta sparmedel». Innan omsättningsskatt kan diskuteras, bör det enligt en sådan uppfattning vara helt klart, att samhällets totala andel av den enskildes inkomster inte ska få växa över nuvarande redan alltför höga procenttal. Inte heller den omständigheten, att regeringen efter modell »målsparande» vill ge omsättningsskattens förtrupp energibeskattningen en tilltalande utformning av »målbeskattning» med sikte på energiförsörjningen, är något skäl att acceptera omsättningsskatten. Betänkligheter inger väl slutligen också den framtidsbild kommittén tecknar av ett samhälle, där »kompensatoriska åtgärder» mot den indirekta beskattningens regressivitet ökar behovet av socialt betingade transfereringar inom samhället.

Sammanfattningsvis kan man säga, att kommittén i viss mån genom sitt allmänna resonemang satt sig mellan två stolar. Man har sökt släta över den principiella skillnaden mellan direkt och indirekt beskattning — den förras progressivitet är nu inte så mycket att fästa sig vid, säger man, och den senares regressivitet är inte heller just så påtaglig. Skattebördans fördelning mellan olika kategorier skulle to-

talt sett inte heller påverkas i nämnvärd grad. Kommittén har nog sig själv att skylla, om läsaren ställd inför ett sådant resonemang säger sig: då blir det alltså inget annat än en ökning av det totala skattetrycket. De positiva verkningarna för sparvilja och arbetslust eller för det förenklade taxeringsförfarandet kan väl, säger man sig, ifråga om de till betydelsen dominerande mellanlägesinkomsterna inte bli mera påtagliga än de skattefria grundbeloppen eller de schabloniserade avdrag, som de senaste årens skattelagstiftning introducerat. Konjunkturpolitiskt sett reducerar kommitténs eget re-

sonemang den indirekta beskattningen till den effekt — god eller dålig — som varje högbeskattning har på samhällsekonomin. Nej, om det principiella resonemanget skulle kunnat verka stimulerande, skulle det ha givits en mindre utslätande form.

»Erforderliga ökningen av statsinkomsterna måste ske över den indirekta beskattningen . . .» — det är den nuvarande finansministerns sammanfattning av den enda utväg han ser ur den dystra budgetära situation, dit vi förts av en i väsentliga stycken missriktad ekonomisk politik.